

EVOLUȚIA AȘEZĂRILOR SĂTEȘTI DE PE VALEA IALOMIȚEI DIN SECOLUL AL-XIV-LEA PÂNĂ LA 1821

Luminița OPROIU

dr. Mihai OPROIU

Abordând studiul habitatului rural medieval din Valea Ialomiței, din sus de Târgoviște, constatăm că acesta se integrează în „spațiul bornat de coamele munților și de aliniamentul Pitești – Târgoviște – Târgșor – Buzău – Râmnic“, unde se găsesc concentrate „650 de localități, cca 38% din așezările urbane și rurale existente în Muntenia secolelor XIV-XV“¹.

Zona văii Ialomiței de la nord de Târgoviște, fiind intens locuită în perioada cristalizării statului feudal și cea următoare, numărând aproximativ treizeci de așezări sătești bine conturate, ne propunem să urmărim evoluția acestora în timp, înțelegerea întregii lor realități economice și sociale, a independenței și corelării acestui spațiu cu reședința domnească de la Târgoviște, important centru militar.

Trebuie precizat încă de la început, că în zona cercetării nu s-au întreprins cercetări arheologice sistematice ale căror rezultate ar putea completa știrile aflate în documentele istorice referitoare la așezările sătești. Din această cauză nu vom face referiri decât la documente precum și la tradiția existentă.

Este îndeobște cunoscut că problema principală și cea mai dificil de rezolvat în cercetarea locuirii medievale rurale este cea a vechimii ei.

Numărul mic de documente pentru secolul al-XIV-lea cu știri referitoare la aceste sate, nu ne permite să ne facem o privire de ansamblu asupra întregii zone. Dar, documentele mai târzii ne transmit știri despre sate care deja existau de mult, știri care pot să ne indice vechimea unor așezări din zonă.

Astfel, în cancelaria lui Matei Basarab s-au întocmit hrisoave care precizau

că „megieși den sat din Fiiani și den Tâța și den Pietroșița, plăiași ot sud Dâmbovița“ stăpâneau muntele „ce se chiamă Munte-Domnesc... oricât să va alege, pentru că au fost a lor dreaptă și bătrână ocină den descălecata țării și tot au fost pre seama lor“². Faptul că un document emis în 1642 aducea în discuție vechile drepturi ale plăieșilor „den descălecata țării“, arată că sublinierea era neapărat necesară pentru a nu permite stăpânirea „boierilor den Bărbătești“, care „de la o samă de vreme încoace, fostu-l-au împresurat... făr de dreptate și făr de nici o treabă, zicând cum au fost al lor de moșie“³.

Înainte domniei „am venit... de s-au părât în multe rânduri“ și în divanul cel mare „s-au cetit cărțile lor cele bătrâne în trei patru rânduri“, după care „boierii din Bărbătești au rămas de lege“.

La 3 martie 1630 aflăm că, „sătenii ot Șotânga anume Neagul i Ioana i Radul i Rada Miolăușoia... vindeau domnului Matei Basarab „ocină șotângească dincolo de apă despre Doicești, a noastră de moșie din descălecătoare“⁴. Același lucru îl întâlnim la Șerbănești, reliefat de un document emis de cancelaria lui Matei Basarab, care sublinia că moșia era stăpânită „din descălecătorea țării, cum am văzut domnia mea“⁴.

Aceste știri sunt prea sumare pentru a ne da posibilitatea să reconstituim aspectul locuirii feudale în secolul al XIV-lea în întreaga zonă luată în cercetare. Am greși totuși dacă am considera că, în cursul secolului al XIV-lea pe valea superioară a Ialomiței ar exista numai aceste patru așezări. Poate o cercetare arheologică viitoare va face puțină lumină în această problemă a vechimii satelor.

Am prezentat aceste știri pentru a arăta că fără o analiză aprofundată a documentelor se poate ajunge la concluzii greșite și denaturate⁵.

Situația se schimbă în cursul secolului al XV-lea, când știrile se înmulțesc, datele devin tot mai precise, referindu-se mai ales la zona din vecinătatea orașului Târgoviște. Este firesc, deci, ca ampla dezvoltare economică a orașului, stabilirea reședinței voievodale, stabilirea unor noi raporturi dintre sat și oraș să influențeze favorabil și dezvoltarea acestor așezări.

În cursul secolului XV sunt amintite satele Aninoasa, Săteni, Viforâta, Vâlcana, Brănești (1451), sate dispărute în cursul secolului al XVII-lea. Observăm că enumerând aceste sate, am conturat aproape întreaga zonă între Târgoviște și Brănești.

Este ilustrativ cazul satului *Vâlcana* care demonstrează din nou că putem reduce cercetarea la o cunoaștere trunchiată a documentelor. Satul, menționat relativ

târziu, la începutul secolului al XVII-lea, exista cu mult înainte. Documentul emis de cancelaria domnului Radu Șerban la 20 ianuarie 1604 arată că satul respectiv exista deja la mijlocul secolului al XV-lea, când Vlad Țepeș îl dădea „de zestre... nurorii sale Alisandrinei”⁶.

La data mai sus menționată „Vintilă din Săteni și cu frații săi jeluiseră... că s-au stricat și s-au înegrit toate cărțile lor”. Faptul că documentul fusese întărit de mai mulți voievozi (Radu cel Mare, Mircea Ciobanu, Pătrașcu cel Bun, Petru cel Tânăr) ne determină să înlăturăm orice îndoială. Documentul acesta face trimitere și la alte sate din jur „*Satu Mare* (pe care îl identificăm cu Săteni) și „*Popșa*” precizând că au fost cumpărate și mai sus spusele sate de răposatul Vlad Țepeș”⁷.

Într-o situație asemănătoare se găsește și satul *Aninoasa*, dăruit Mitropoliei din Târgoviște de „răposatul Basarab voievod (Neagoe)” care îl cumpărase de la „Stoica fiul lui Milco pentru 30.000 aspri” și întărit de Moise Voievod (1529), Vlad Voievod (1534), Radu Paisie (1538), Mircea Ciobanu(1546), Pătrașcu cel Bun (1554)⁸.

Cu ocazia redeschiderii conflictului în timpul lui Petru cel Tânăr și Alexandru Mircea, strămoșii lui Hamza Turcu pierduseră „acel sat cu rea trădare încă din zilele lui Vlad Voievod călugărul”, deci în a doua jumătate a secolului al XV-lea⁹.

Iată deci că numai cu ajutorul strict al documentelor, fără a mai face apel și la alte dovezi, putem să reconstituim vechimea așezărilor sătești din zona învecinată a Târgoviștei: Viforâta, Aninoasa, Săteni, situate pe malul stâng al Ialomiței și Cereșani, Popșa, Șotânga, Făgețel, Vâlcana și Brănești, situate pe malul drept al Ialomiței. Este surprinzător faptul că analizând lista așezărilor existente azi până la Brănești nu lipsește nici un sat de pe partea dreaptă a apei, dovedindu-se astfel o continuitate neîntreruptă de locuire a acestei zone în toată epoca feudală.

Trebuie să facem precizarea că satul Teiș de azi a continuat în mod firesc vechiul sat Popșa.

Pe malul stâng, lipsesc date despre satele Doicești și Glodeni, cunoscut fiind că actualele sate Dolani și Lăculețe sunt mult mai recente, iar satul Priboi a fost până către sfârșitul secolului al XVIII-lea parte componentă a Brăneștilor. Existența acestor sate care se continuă firesc în toată perioada următoare secolului al XV-lea, ne permite să presupunem și existența celorlalte așezări menționate în cursul secolului următor, când informațiile nu fac altceva decât să înregistreze așezări deja existente, lipsind mențiunile din care să desprindem că acestea erau în curs de formare. În zona Târgoviște-Brănești se constată că, în satele menționate în secolele

XIV-XV se fac referiri la întinse proprietăți feudale, atât boierești (Săteni, Vâlcana, Popșa), cât și mănăstirești (Aninoasa, Viforâta, Făgețel). O singură excepție o reprezenta satul Brănești de unde se menționa un membru al sfatului domnesc (1451).

În cursul secolului al XV-lea știrile date despre așezările sătești din aval de Brănești sunt ca și inexistente. În această zonă, spre deosebire de cea din imediata apropiere a orașului, existau obști sătești libere, compacte, în care o lungă perioadă de timp nu a putut pătrunde nimeni din afară, fiind o perioadă în care obștea sătească era încă puternică. Ca urmare în secolele XIV-XV știrile din documente sunt puține, apărând abia în cursul secolului următor. Din faptul că majoritatea așezărilor sătești din zona Brănești-Pietroșița-Muscel sunt amintite de documente, numai în secolul al XVI-lea nu ne permitem să tragem concluzii pripite.

Trebuie să avem permanent în minte precizările referitoare la Fieni, Tâța, Pietroșița și Șerbănești, ai căror locuitori, moșneni aveau ocine din „descălecata țării”. Putem presupune fără a greși că au existat din aceeași perioadă a descălecatului și celelalte așezări moșnenești menționate în cursul secolului al XVI-lea: Cucuteni (1550), Moțâieni (1577), Berivoiești (1562), Brebu (1564), Bădeni (1568), Runcu (1568), Muscel (1574) și Bezdead (1572).

În conținutul documentelor datate în secolul XVI se fac referiri la perioade mai vechi, precizându-se că: acele proprietăți „erau vechi și drepte ocine” (Fieni, 1532)¹⁰ sau „bătrână și dreaptă ocină de la moși” (Cucuteni, 1550)¹¹ sau „este veche și dreaptă ocină și dedină” (Șerbănești, 1538)¹², știri care deși sunt sumare, întăresc cele arătate în hrisovul lui Matei Basarab, în cazul satelor Pietroșița, Fieni și Tâța și dovedesc o vechime mult mai mare a așezării decât data documentului respectiv.

Din mențiunile documentare ale satelor în cursul secolului al XVI-lea reies aspecte ale unei vieți complexe, cu problematică diversă ce demonstrează vechimea mai mare a așezării decât cea din data primei mențiuni, care poate fi numai întâmplătoare. Din documente, reies practici care dovedeau o bună organizare, un nivel ridicat de civilizație care nu se putuse forma decât în urma unei îndelungate experiențe de viață, de exercitare neîntreruptă a unei legislații care nu putea fi decât rezultatul unei practici îndelungate. Astfel, la prima atestare a satului Cucuteni, la 20 iunie 1550 se întărea lui Vladul „ocină din partea unche-său Stanislav, jumătate, până în valea Tisilor, pentru că au întorsu aspri lui Berivoie, 600 gata, den naintea domnii mele”¹³. Cunoscând dreptul feudal românesc, Vlad nu a fost de acord ca să înstrăineze ocina unchiului său și în virtutea dreptului de „protimisie” intervine

și o răscumpără de la primul cumpărător. Putem sesiza că documentul se referă la vânzări și cumpărări anterioare, acțiuni care dovedesc indirect existența satului înainte de prima atestare.

În documente sunt menționate de asemenea numeroase toponime care la rândul lor subliniază o îndelungată conviețuire a obștii respective, o cunoaștere a lor de către toți locuitorii, din moment ce sunt alese ca nume de referință.

În cazul satului Cucuteni, la prima atestare se întâlnesc menționate: „Valea Tisilor, Plăiulet, valea Posazii, Cornul Cetățelii, valea Humii, Țărmurile Jăjaștii, în Fubduri, mijlocul Rovinei, piscul Tenteinichi, pen jăredă, pen firege, în pripor, în vârful dombrăvilor“ sau „Piscul Lupului, Chiciura, Calia Chiciurălor“ și altele¹⁴. La Fieni, toponimele – deși sunt mai puțin numeroase – sunt interesante, sugerând o locuire îndelungată cu ocupații sedentare: „Comarnic, muntele Vaca, câmpul din Sus, plaiu lui Cârligu, plaiu de la Crețu, Fântânele, Obârșia Glodului în Sus“¹⁵. În Pietroșița se întâlnesc „Valea Lupului“ și „Valea Bratiei“, „Supărău“ și „Runculege“, precum și „poiana Păduceilor de pe plaiul Domnesc“¹⁶.

Iată deci, că deși în cursul secolului al XVI-lea s-au conturat toate așezările vechi de pe valea Ialomiței, totuși știrile transmise de documente sunt puține, neesențiale și nereprezentative comparativ cu viața intensă a acestor locuiri. Și în acest sens este ilustrativ cazul satului Pietroșița, care este menționat sub acest nume abia la 6 august 1592, când Șerban din Pietroșița face o vânzare la Rușețu¹⁷ și la 17 iunie 1599, dând Rada din Fieni vânduse o ocină aici pentru 1060 aspri și un cal¹⁸, fapte care sunt obișnuite, banale, întâlnite în majoritatea satelor. Din fericire, cu ajutorul unor documente ulterioare, se sesizează că problematica obștei satești din Pietroșița era mult mai complexă, că aceasta a avut de înfruntat în tot cursul secolului al XVI-lea încercarea de a fi aservit, transformat în sat dependent, încercare la care s-a opus cu înverșunare. La 15 ianuarie 1605, când se întărea Mihului armașul ocină la Pietroșița se face referire la faptul că moșnenii de aici au dat și „cărțile lui Nicolae voievod, două, de cumpărătură de la boierii satului Fiiani“¹⁹, ceea ce demonstrează că ei răscumpăraseră pământurile lor într-o perioadă anterioară în două rânduri de la „boierii satului Fieni“. Într-un alt document târziu, întocmit la 13 iulie 1708, se amintește că „s-au prădat Tâța și Pietroșița în zilele lui Petru vodă Cercel pentru cuibul de șoimu din plaiu“²⁰, domnia fiind fermă și pedepsindu-i pentru neîndeplinirea obligațiilor.

Privind în ansamblu știrile referitoare la satele de la nord de Târgoviște, constatăm că sunt sumare, telegrafice: Coțâianii sunt amintiți doar cu ocazia unor

vânzări făcute în 1577 de „Ivânișă“ către „Vladul logofăt“²¹, Șerbănești e menționat în 1538 când „Mircea“, un locuitor al său, obține întărire pentru muntele din Bucegi, sau când Stroi din Șerbănești vindea o ocină „din apa Ialomiții până în apa Vâlcâni“²².

La Bădeni, domnul Alexandru Mircea întărește lui Radu și Ioan părțile lui „Bran, Man, Stanislav și Neagu“, pentru care plătise „4070 de aspri și un bou“²³.

Bezdeadul este cunoscut ca fiind în proprietatea mănăstirii Vieroș, întărit la 1572 de Șerban postelnic²⁴. Tangențial aflăm știri interesante și despre satele Runcu și Brebu. Documentul întocmit de Petru voievod la 8 octombrie 1564 prezintă unele lipsuri și din această cauză nu știm dacă s-au aflat în stăpânirea „răposatului (Neagoe) Basarab“²⁵. După aceea „au avut cotropire de la Tudor logofăt și de la frații lui pentru că s-au făcut cneji și le-a lepădat și cei, 1500 de aspri cu silă de la Radu Călugărul (Radu Paisie, 1535-1545). Iar părintele domniei mele a luat aceste ocine mai sus zise, Runcu și Brebul, cu toate hotarele“²⁶.

Brăneștii, sat menționat în secolul XV, nu mai este întâlnit. Țița este prezent doar prin „popa Radul din Țița“²⁷ cu ocazia unor hotărnicii la Pietroșița. Doiceștii și Glodenii nu sunt menționate în tot cursul secolului al XVI-lea, deși dezvoltarea celorlalte așezări presupune și existența acestora. Satul Șotînga nu este nici el prezent. Se știa însă spre sfârșitul secolului al XVIII-lea că Mihnea Turcitul îl dăruise Bărăției din Târgoviște ca o danie mică și neînsemnată pe care a stăpânit-o „de 210 ani“²⁸.

Spre deosebire de secolele anterioare, secolul al XVII-lea ne copleșește prin mulțimea știrilor transmise de documente care oglindesc o problematică diversă a vieții satelor în studiu, oglindă a unei vieții complexe, plină de frământări, cu schimbări relativ numeroase de proprietăți, dar apar și se conturează tot mai clar unele caracteristici comune specifice epocii.

Puternicele frământări politice, dese schimbări de domnie, luptele dintre facțiunile boierești care au caracterizat acest secol și-au pus amprenta și asupra satelor din apropierea Târgoviștei. În acest secol, proprietățile boierești se schimbă relativ ușor, apar și dispar în cadrul aceluiași sat noi proprietari, mai mari și mai mici care stăpânesc o perioadă diferită pământul cumpărat.

Astfel, satele Bărbătești, Doicești, Vâlcana și Săteni au cunoscut mai mulți proprietari în cursul secolului al XVII – lea, atrăgând atenția de multe ori chiar domniei, Satul Bărbătești se afla în proprietatea paharnicului Mogoe și a fiilor săi Nan, Ștefan, Hrizea și Parasco²⁹, pentru ca spre sfârșitul secolului, între 1621 și 1689, întregul sat să fie cumpărat de Matei Bălăceanu³⁰. Proprietarii se schimbă

des și la Săteni, vânzându-se în permanență „vii”³¹ și izbucnind „multă gâlceavă între proprietari”³². În 1661, Radu Crețulescu cumpăra siliști și locuri de arătură³³, iar în 1667 Banul Gh. Băleanu cumpăra de la Bobra, soția lui Gheorghe Sufarul, care se găsea la „nevoie... având păs de nevoile și datoriile casii, care au rămas de la soțul ei”³⁴.

Satul Doicești din apropiere a fost stăpânit tot de boierii Bărbătești, prin căsătoria Gherei, fiica lui Hrizan postelnicul, cu Pătrașco Bălăceanu, copiii acestuia devenind proprietari în sat³⁵. Cumpărând „părțile de moșie din Doicești” ale lui Negoită Văcărescu³⁶ și ale altora, Bălăcenii stăpâneau către sfârșitul secolului întregul sat, aproape întreaga proprietate aparținând lui Matei Bălăceanu³⁷.

Spre sfârșitul secolului XVII și începutul celui următor, atenția domniei s-a îndreptat spre toate cele trei sate, Constantin Brâncoveanu stăpânind viile din dealul Sătenilor, satele Bărbătești și Doicești³⁸.

Satul Vâlcana, aflat la început în proprietatea boierilor din Săteni³⁹, a fost vândut în mai multe rânduri, ajungând în stăpânirea lui Vâlcu logofătul din Obreasca⁴⁰ și, apoi, a fiului său Bunea⁴¹, care venea în 1638 să înlăture ultimile împotriviri ale vecinilor proprietari și să facă numeroase alte cumpărături de ocină, lăsând mai apoi întreaga sa avere schitului Vâlcana.

Analizând proprietățile domniei, constatăm că au fost puține în cursul secolului al XVII-lea și privind în timp, constatăm că proprietățile lui Constantin Brâncoveanu s-au conturat abia în secolul următor. Doar Matei Basarab a cumpărat de la „Săteni ot Sotînga ot sud Dîmbovița, anume Necșul, i Ioana, i Radul, i Rada Miclășoia cu fie-mi-o Hrizan, i Stana lui Stan din Schei” care având „ocină șotîngească dincolo de apă, despre Doicești, din bogată lipsă au făcut-o vânzătoare”⁴². Noua proprietate domnească era puțin întinsă, și domnia „o au împietrit și o au dat ocină domnească”⁴³.

Spre deosebire de satele aflate în proprietatea boierească, satele mănăstirești: Aninoasa, Viforâta, Popșa, Făgețel își mențin proprietarii, ba mai mult, vechile proprietăți sporesc prin daniile, mai puțin prin cumpărături.

Domeniul Mitropoliei din satul Aninoasa era bine administrat. Privilegiile adoptate de voievozii Matei Basarab, Constantin Șerban, Șerban Cantacuzino erau atotcuprinzătoare și indicau amănunțit toate vechile privilegii menționând și hotarele⁴⁴.

Mitropolia s-a interesat îndeaproape de „hotarele ceale bătrîne și den sus și den jos”⁴⁵, împotrivindu-se încercărilor de împresurare din partea vecinilor. Situația

este asemănătoare și pentru satul Viforâta aflat în proprietatea mănăstirii Dealu și a celei de la Viforâta. Proprietatea mănăstirii Dealu de la satul Popșa și cele ale mănăstirii Glavacioc de la Făgețel, sunt hotărnicite periodic.

O situație cu totul aparte o are satul Bezdead. Cunoscut din secolul anterior ca fiind în stăpânirea mănăstirii Vieroș⁴⁶, în prima jumătate a secolului al XVII-lea predomină acțiunea sătenilor din Bezdead. Prin hrisovul întocmit la 3 noiembrie 1635, Matei Basarab întărea „Dinculeștilor, Plăiceștilor, Cremeneștilor și Buciumenilor cu feciorii lor“ ca să fie slobozi de rumânie de către paharnicul Mihai, nepotul Lecăi Spătar⁴⁷. Documentul precizează că sătenii se răscumpăraseră „din rumânie de către Alexandru Vodă Iliăș, drept ughi 120“, iar în timpul lui „Alexandru vodă sin Radu vodă (Coconul) leat 7132 de către jupâneasa Grăjdana, jupâneasa Lecăi spătarul ughi 200 ... și cu acești bani a plătit jupâneasa sa Grăjdana datoriile bărbatului ei, Leca spătar“⁴⁸.

Mihai paharnicul, nepotul spătarului Leca, încerca să arate că Grăjdana nu avea drept să răscumpere pe bezdedeni cumpărați de unchiul său. Se hotără ca „bezdedenii să fie în pace și slobozi de rumânie“.

Situația celeilalte jumătăți de sat s-a menținut confuză: „Jumătate de sat din Bezdead... fost-au mai denainte vreme a lui Sârban postelnicul și a muma-sa Anca băneasa cu care au miluit mănăstirea Viersu în zilele răposatului Alexandru viovod... în 1572, când au început zidirea mănăstirii și au ținut mănăstirea această jumătate de sat pînă în zilele lui Gavril Vodă (Movilă) în a doua domnie“⁴⁹.

Prin intermediul lui Stochiță postelnicul din Văcărești, rudă cu ctitorii, mănăstirea a încuviințat răscumpararea proprietății, cu condiția să dea alt sat mănăstirii, lucru încheiat prin cumpărarea satului Stubeiele⁵⁰.

După aproape 30 de ani, egumenul Nifon, nu mai este de acord cu schimbul efectuat, Matei Basarab hotărând „ca mănăstirea să-și ție mai departe jumătate din Bezdead iar cu satul Stubeia să facă rumânii din sat ce vor vrea“⁵¹.

Astfel bezdedenii se aflau într-o situație puțin întâlnită, aceea a unui sat aservit ce stăpânea alt sat. Se pare că ei au nesocotit hotărârea domnească, din moment ce nu peste mult timp, la 27 august 1646, patriarhul Ioanichie al Alexandriei, întocmea o nouă carte de judecată întărită cu blestem⁵².

În a doua jumătate a secolului al XVII-lea, moșnenii își vindeau liberi și nestingheriți „părțile lor den tot hotarul“⁵³, cea ce ne determină să considerăm că hotărârea domnească n-a putut fi pusă în aplicare. Iată că în Bezdead se petreceau, la alte proporții și la dimensiuni sporite, cele petrecute în secolul anterior la Pietroșița.

Se constată în cursul secolului al XVII-lea o rapidă degradare a obștei moșnenești din zona analizată, acțiune ce se accentuează mai ales spre a doua jumătate a secolului, generalizându-se.

Din documente reiese apariția unei diferențieri de avere în cadrul membrilor obștii sătești, caracteristică ce a grăbit împărțirea pe funii, a slăbit unitatea inițială a obștii, permițând vânzări și cumpărări în cadrul obștii și în afara ei, grăbindu-se astfel dezmembrarea obștii ce începuse din perioada anterioară.

Se întâlnesc numeroase vânzări de ocine ale moșnenilor sărăciți către cei care reușiseră să ocupe o poziție socială mai bună. Astfel, Frățilă urmaș al moșului Stanislav din Cucuteni, cumpăra în 1638 și răscumpăra siliști de la mai mulți consăteni. Același lucru îl va face și fiul său, Ursu, în 1657, fapt ce i-a permis să ocupe o poziție deosebită⁵⁵. Diferențierile sunt sesizabile chiar în cadrul aceleiași familii. În 1661, Gudea, fratele Ursului, sărăcind și neputând plăti birul, la intervenția satului, a trebuit să-și vândă o siliște fratelui său⁵⁶.

La fel la Bezdead, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, popa Tatu, moșnean îmbogățit, a reușit să cumpere o treime din suprafața întregului sat⁵⁷.

Întâlnim, acum, acțiuni ale întregii obști sătești, împotriva unora din membrii ei sărăciți care nu reușeau să adune suma necesară plății dărilor, care creșteau neconținut. În astfel de cazuri, satul intervenea și vindea ocinile acelor membrii care nu mai puteau plăti dările, fie în cadrul obștii, fie străinilor. În 1645, „cu mici cu mari, satul Cucuteni... mărturisea că a vândut moșia lui Dan... pentru birul, ce s-au lăsat partea de bir în sat și ș-au fugit“ , vătafului Tănase⁵⁸. Documentul făcea precizarea că „noi am plătit cât am putut, iar acum nu mai putem plăti“ ⁵⁹, situația care se repetă în același sat și în anii următori.

În 1684 „sătenii ot Bezdead de la mic la mare“ dădeau zapis că-i vânduseră „siliștea den susul satului, care a fost a lui Stanislav Frunzărea“⁶⁰. Se preciza că toți frații lui au fugit, iar ceilalți săteni au fost „apucați... de jupân Pascale vornicul să plătim datoria lor“. Neputând să plătească, vindea siliștea popii Tatu.

Împrumutând bani împreună cu alți tovarăși din Tâța la duchiul Mitropoliei, unii dintre moșneni n-au putut plăti. Chemați la judecată în fața divanului lui Constantin Brâncoveanu, se hotărăște „să dăm banii și să ne ținem moșiule“⁶¹. Unii din ei neputând plăti „și-au vândut moșia... livada în Cernica, deasupra în Cîrstea“, care urma „să o stăpânească părintele (mitropolit) în veci, cu bună pace, să fie moșie stătătoare sfintei mitropolii“⁶².

În cursul secolului al XVIII-lea se constată că se adâncesc, se individualizează

vechile trasături și caracteristici. Observăm în primul rând tendința domniei, devenită tot mai interesată pentru zona viticolă, situată la nord de Târgoviște. În noiembrie 1702 pentru a cunoaște întinderile celor două sate, au fost trimiși 12 boieri să hotărânească moșiile Bălăcenilor și Bărbăteștilor, proprietari ai satelor Bărbătești și Doicești. Se arată că „la zi și la soroc ne-am strîns cu toții acolo la sat la Bărbătești și la Doicești împreună cu sluga măriei sale Spafiul vtori portar de le-am luat seama pe amănuntul și le-am citit toate cărțile de moștenire și zapisele de cumpărătoare, cîne ce-am avut”⁶³.

Era o primă măsură prin care domnul dorea să se informeze despre cele două moșii și să găsească cele mai bune mijloace pentru a le lua în stăpânire, căci nimeni nu ceruse hotărnicia.

Căutând o formă ocolită, în anul următor, se încheiau actele de vânzare între Matei și Barbu Bălăceanu cu Comea Brăiloiu, vel ban, care cumpăra susnumitele proprietăți. Peste două luni Comea Brăiloiu vindea pământurile cumpărate de la Bălăceni lui Constantin Brâncoveanu pentru aceeași sumă de bani.

În felul acesta, la 1 mai 1702 Brâncoveanu devine proprietar „în satul Doicești ot sud Dâmbovița „stăpînind“ și casele de piatră și alte drease de prin prejurul lor și iar în Bărbătești ocină și în Priboi ocină și cu moara gata în Doicești în iazul Ialomiței și via înfundată în dealul Doicești”⁶⁴.

Sesizăm cu ușurință atenția sporită acordată acestei zone de Constantin Brâncoveanu. După ce Constantin Brâncoveanu devenea la 10 martie proprietar în dealul Sătenilor, cumpărând viile banului Gheorghe Băleanu, a făcut schimb cu viile sfîntei mitropolii din Târgoviște, cedând în schimbul lor, viile cumpărate de la Ianache Văcărescu vel agă... de la Constantin feciorul Neculii logofăt Mavrei den Târgoviște”⁶⁵.

Urmărind cu perseverență extinderea proprietăților din jurul Târgoviștei, Brâncoveanu nu a dispus să se facă schimb cu mănăstirea Lăculețe, încercând să se motiveze că moșia călugărițelor „era stearpă, cu pădure“, dând în schimb satul Broșteni. Schimbul reprezenta o dorință a domnului, documentul consemnând încă că „toate maicile călugărițe au căzut cu rugăciuni pentru a face acel schimb”⁶⁶.

Stăpînind proprietăți întinse la nord de Târgoviște în 1704 Constantin Brâncoveanu făcea câte „o preumblare la culesul viilor... pă la Săteni, pă la Doicești”⁶⁷, dornic să cunoască personal noile sale proprietăți. În anul următor, proprietățile Brâncoveanului au sporit prin cumpărarea unor pămînturi aflate în stăpînirea lui „Mihai sin Constantin Bărbătescu... vornicul ot Doicești“, care, neputînd să se

împotrivească domniei vindea în 1705 „domnului nostru Io Constantin Basarab voievod“ moșia care îi era „și lui de la părinți și de la moșii noștri de moștenire și de cumpăratură“⁶⁸.

Am insistat asupra acestui moment, căci reprezintă un aspect nou. Pentru prima dată pe valea Ialomiței, domnia pătrunde ca proprietar, conștient de importanța strategică a regiunii; ca unul ce urmărea să mute reședința domnească la Târgoviște, Brâncoveanu a acționat „în tot felul și în multe rînduri... împărăția“ pentru a aproba „ca și casele să facă și cînd va vrea și acolo să șază“⁶⁹.

Întreaga acțiune este urmată de febrila activitate edilitară, Brâncoveanu străduindu-se să grăbească ridicarea construcțiilor de la Doicești. Considera probabil, că, în caz de primejdie din partea turcilor putea să se retragă spre Imperiul Habsburgic fără prea mare greutate, avînd pe acest drum unde să schimbe caii și să lase în urmă locuri întărite, care să țină pe turci în loc.

Analizînd cu atenție evoluția proprietății de pe valea Ialomiței, constatăm că în cursul acestui secol s-a conturat mai clar decît în perioada anterioară domeniul mitropoliei târgoviștene. Cu stăruință, mitropolia reușește să-i întindă tentaculele în aproape toate satele. O întîlnim în Pietroșița și Tâța, Șerbănești și Cucuteni, Aninoasa și Săteni. Cele mai importante sporuri în acest secol le-a obținut însă în Vâlcana și Brănești. La 22 mai 1722, prin dania efectuată de biv vel comisul Mihai Cantacuzino, fiul marelui spătar, se închina mănăstirii Vâlcana „toată partea mea den Vâlcănița cu rumâni de acolo“⁷⁰, proprietatea fiind extinsă prin dania făcută de Manda slugereasa fiica lui Vintilă banul Corbanu, care dăruia „moșia ce se cheamă Brăneștii ot sud Dâmbovița“⁷¹.

Fără să vrea, mitropolia târgovișteană devine unul din marii proprietari de pe valea Ialomiței, stăpînind satele Aninoasa, Vâlcana, Fusea, parte din Brănești, Șerbănești, Cucuteni, Coțăieni, Tâța și Pietroșița, la care se adaugă și câțiva munți. Proprietățile mitropoliei erau însă separate și divizate în numeroase părți de moșii, dispersate în toate satele județului, nereușind să constituie un domeniu feudal bine conturat.

Privind în ansamblu proprietatea de pe valea Ialomiței, constatăm cu ușurință că, deși ea avea proprietăți în majoritatea satelor, Mitropolia târgovișteană făcea cu greu față ofensivei moșnenești și a celorlalți proprietari. Împotriviri puternice întîlnim la Brănești, unde moșienii au chemat în 1741 la judecată pe „părintele Varlaam, noul dichiu al mitropoliei din Târgoviște“⁷², apoi mai târziu, cînd se verificau cele trei siliști înfundate din sat, „au sărit cu mare strigare și cu cuvinte

proaste... chemând să vie sătenii să arunce în gârlă pe slujitori și pe oamenii mănăstirii⁷³. Mai puțin violente, întâlnim nemulțumiri în Șerbănești, unde mitropolia stăruia să facă hotărnicii dese, ele efectuându-se în 1735, dar și în 1743⁷⁴, precum și în Cucuteni, unde disensiunile cu moșnenii se întind în tot secolul al XVIII-lea. În 1778 se arăta că „au început (moșnenii) fieștecare a se tinde și a stăpâni din numitul hotar, unul un petec, altul alt petec, cu pricină că hotărnicia sfintei mitropolii... ar fi rămas jos“. În loc să se limpezească în vreun fel, la Cucuteni, situația se complică și mai tare; la 1794 au venit „unii din locuitorii Cucuteni și Bădeni cu atâtea zapise vechi... cerând toți stăpânire, ca unii cu cuvânt de cumpărători vechi, alții fără zapise“, încât „rămânea de partea arhimandritului Varlaam... prea puțină moșie... mai toată era cuprinsă și se stăpânea de dânșii fără dreptate“⁷⁶.

Ofensiva moșnenilor împotriva proprietăților mănăstirești devine o caracteristică a celei de a doua jumătăți a secolului al XVIII-lea. Invocând diferite motive, moșnenii și foștii clăcași se aflau în permanentă hărțuială cu marea proprietate a mitropoliei și a mănăstirilor.

La Fieni, moșnenii nu se duceau să-și aleagă moșia mănăstirii Căldărușani și nu voiau să arate unde se aflau „cele 12 pământuri la Rovioară... și nici locurile de la Mlăci“ sau „de pe runcure“ unele din ele motivând că „s-au mâncat de apa Ialomișii“⁷⁷. La Sotânga, foștii rumâni care au fost supuși „ai mănăstirii catolice“ se făcuseră „singuri stăpâni și moșteni“⁷⁸.

Merită subliniat faptul că în tot cursul secolului al XVIII-lea a apărut o caracteristică nouă – vânzările de pământ moșnenești sunt aproape inexistente. Aceste caracteristici sunt sesizate în primul rând în satele unde obștea moșnenească a rămas puternică: Bezdead, Cucuteni, Fieni, Tâța, Șotânga, fiind mult mai slabă sau de loc în satele aservite cum sunt Vâlcana, Săteni, Doicești. Moșnenii au dat dovadă de o deosebită abilitate, folosind diferite forme noi de acțiune, știind să profite de momentele de dezorganizare provocate de războaiele ruso-austro-turce.

Se poate sesiza cu ușurință că și aici, ca pe întregul cuprins al Țării Românești, își făceau loc germenii unei noi orânduiri, lupta dintre stăpânii pământului și cei care-l munceau îmbrăcând forme noi, mai nuanțate, deosebite de secolele anterioare, cărora vechea organizare feudală le făcea față cu greu, fiind necesară intervenția repetată a domniei în marea majoritate a satelor pe care le vom analiza în rândurile următoare.

Trebuie reliefat că începând din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în cadrul satului românesc, de pe valea Ialomiței se produc schimbări vizibile. Ele

sunt determinate de noua structură economică, în majoritatea satelor din zona colinară, cultura porumbului și mai puțin a cartofului, începând să joace un rol tot mai important.

În același timp, în strânsă legătură cu aceasta, asistăm la o tot mai mare diversificare a ocupațiilor tuturor locuitorilor din localitățile aflate în studiu.

Este adevărat că datele ne sunt furnizate de un document posterior (catagrafia din 1838), unde se constată că satul românesc prezintă noi structuri și caracteristici deosebite de perioada anterioară. La început, în germene și mai puțin sesizabil, a doua jumătate a secolului al XVIII-lea capătă noi dimensiuni, sporite în secolul următor. Numai în felul acesta putem să înțelegem schimbările structurale petrecute în multe din satele studiate. Cel mai elocvent exemplu îl reprezintă cazul satului Moțaieni, ale cărui începuturi le putem localiza numai către mijlocul secolului al XVIII-lea, pentru ca apoi, folosind condițiile naturale deosebite, în mai puțin de o sută de ani populația să o întrecă pe cea a altor localități mult mai vechi. Structura populației pe ocupații este foarte diferită, fiind prezenți cei care se ocupau cu prelucrarea lemnului (dogari, lemnari, șindrilari, cu toporul), cei care se ocupau cu creșterea vitelor, diferențiați în mai multe categorii (baci, la cășărie, ciobani, după vite), precum și cei care prelucrau materia primă obținută din creșterea vitelor (cojocar, torcătoare). Numărul celorlalți meseriași era mult mai mic, morarii, fierarii, brutarii, cârciumarii, fiind în general puțin numeroși.

Un loc aparte îl ocupau cei „care săpau“, numărul acestora fiind foarte numeros, completându-se cu cei care „coseau“ fânul și dădeau într-un fel caracteristica principală a zonei. Trebuie subliniat că în satul Moroieni nu erau decât cinci moșneni, majoritatea celor peste 500 locuitori fiind clăcași în cea mai mare parte pe ocina moșnenească a satului Pietroșița.

Individualizarea sătenilor pe unele meserii reprezintă o nouă caracteristică a satelor de pe valea Ialomiței, individualizarea acestora făcându-se mai repede în zonele cu pământ insuficient.

În noile condiții generate de germenii orânduiri capitaliste, se constată cum apar ocupații noi și specifice acestei etape. În Vâlcana de Sus și Tâța, Muscel, Adunați – Pietroșița, Bezdead și Șerbănești, au sporit numărul „cărăușilor“ și al căruțașilor, care a devenit o ocupație importantă în tot cursul secolului al XIX-lea, determinată și de faptul că pământul devenea tot mai insuficient în urma exploziei demografice care a caracterizat prima jumătate a secolului al XIX-lea. Nu putem trece cu vederea înființarea în această zonă a uneia dintre cele mai importante

sticlării din tot cursul secolelor XVIII-XIX, precum și apariția altor instalații manufacturiere, și ele germeni ai viitorului mod de producție.

Noile transformări petrecute în satele studiate au făcut să sporească interesul pentru pământ și au pregătit intervenția violentă a unor boiernași rapaci și fără scrupule în satele moșnenești de pe valea Ialomiței.

Sesizăm cu ușurință unele schimbări în vechea structură a satelor din zonă, alcătuită până în această perioadă din grupuri de gospodării dispersate neordonat în zonele cele mai favorabile ale moșiei. Deși trecerea la un nou tip de sat se face treptat și într-un fel greu sesizabil, aceasta se observă în numeroase așezări. Se constată că sateanul acordă un interes sporit drumurilor comerciale, iar situarea așezărilor în lungul drumului devine o caracteristică a epocii, mai ales pentru satele pe cursul principal al Ialomiței. Din hărțile secolului al XVIII-lea, în special din harta austriacă întocmită în 1790, reiese tendința așezărilor sătești de a trece de la tipul răsfirat la cel de drum și la conturarea și gruparea așezării într-o zonă bine determinată, lucru ce se evidențiază în Pietroșița, Tâța, Brănești, Șotânga etc.

Tendința nouă, a interesului mărit pentru drumuri, se caracterizează prin interesul sporit acordat acestora la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, documentele amintind prezența a numeroase drumuri și căi de acces⁷⁹.

Dorința de ieșire la principalul drum al văii se manifestă cu forță sporită în cadrul satului Vâlcana de Jos.

Dacă în harta austriacă satul apare răsfirat pe valea Sticlăriei și poartă numele de Sticlărie, în perioada imediat următoare întregul sat se străduiește să se așeze pe o vatră nouă. Noua tendință a sătenilor l-a determinat pe purtătorul de grijă al schiturilor Fusea și Vâlcana să se plângă de faptul că „oamenii locului... erau nesupuși și s-au sculat de unde au șăzut” mutându-se „pe lângă livezile și ogrăzile schiturilor”⁸⁰, făcând ca într-o perioadă relativ scurtă de timp, satul respectiv să dispară, dar să determine într-o direcție ascendentă începutul satului Vâlcana Pandlele.

Nu putem să trecem cu vederea nici faptul că în această perioadă asistăm la o restructurare a pământului, la înmulțirea populației și, ca o creștere a interesului pentru exploatarea acestuia, la înființarea unor așezări sătești noi, care răspundeau mai bine intereselor economice ale locuitorilor. Unele dintre ele, prin creștere, au căpătat noi dimensiuni și statutul de așezare statornică, cum este cazul satelor

Priboiu (Brănești), Valea-Leurzii (Buciumeni), Costești și Berevoiești (Fieni). Altele s-au format prin colonizarea unei populații venite, de obicei din Transilvania, cum sunt satele Adunați-Pietroșița, Moroieni și Dolani. În același timp constatăm restrângerea altor așezări, chiar dispariția lor, cum este cazul satelor Popșa și Cireșani, ai căror locuitori au venit în cea mai mare parte la Târgoviște, sau al Solomonului înglobat în vatra satului Glodeni.

„Valea Caselor“, „Fireze“ și „Mlăci“ întâlnite la Tâța și Buciumeni, devin simple toponime, pierzându-și caracteristica anterioară de „grup distinct de case“, satele concentrându-se tot mai mult la „șoseaua principală“⁸¹. Este perioada când se înființează numeroase bâlciuri și târguri la Brănești, Fieni, Coțaieni, Costești, Șerbănești, marea majoritate a așezărilor continuând să graviteze în jurul Târgului din Afară de la Târgoviște⁸².

Întâlnim acum în satele plaiului acțiunea unui nou gen de acaparatori. Influenți și plini de îndrăzneală, au acționat cu cinism și brutalitate pentru sfărâmarea devălmășiilor moșnenești. Acțiunea lor se întâlnește aproape în toate satele de moșneni și este de scurtă durată, dar de o mare violență și dramatism⁸³.

Profitând de fricțiunile care existau în cadrul obștei satului Bezdead, la 1816 Ștefan Belu, mare logofăt al Țării de Sus, cumpără de la sărdarul Nicolae Diamandiv Saigiul proprietăți întinse⁸⁴. La scurt timp, după ce în 1817 Ștefan Belu cumpărase primele ocine din Tâța, locuitorii satului au declanșat o amplă acțiune judecătorească, plângându-se domniei că „au ajuns într-o stare vrednică de jale“, căci „nu numai pământurile strămoșești li s-au hrăpit... ci și toate dobitoacele și agoniseala lor s-au răpus“, rămânând „muritori de foame“⁸⁵.

Folosindu-se de mijlocitori din administrația județului, ca Panait Polcovnicul, vâtaful plaiului și Diamandi Cărpinișeanu, samejul județului, slujbași ai ispravnicului județului Dincă Olănescu, ginerele lui Belu, noul stăpân a acționat cu abilitate, strângând de partea sa și unii din moșneni.

Ajuns stăpân în satele moșnenești, marele boier a interzis sătenilor dreptul de a mai folosi pădurea și izlazul satului, cei mai răzvrățiți fiind „închiși în cotețe“, pedepsiți cu „bătăi și cazne“, „înfricoșați cu șișul scos“⁸⁶.

Pentru a-i forța să grăbească vânzarea întregii moșii, marele boier a pus de le-a tăiat zăgazurile morilor și „au stat morile o jumătate de an pe uscat“⁸⁷.

Acțiunile samavolnice îndreptate împotriva moșnenilor, nedreptățile făcute, l-au determinat la proces pe unul din spoliatori să recunoască faptul că „cumpărarea

moșiei Bezdead și Tăța... a dumnealui logofătul Belu... s-au metabirisit multe mijloace, silnice și tertipuri amăgitoare spre înduplecare, care toate le-am urmat după porunca ce avem⁸⁷.

Ispravnicul județului, Iancu Văcărescu, arăta la proces că „au început a veni noaptea câte unul din moșneni“ și arătându-mi „silniciile și patimile ce avea“, într-o seară trezindu-se „cu vreo 20 de oameni, femei, văduve și copiii sărmani de la Tăța și Bezdead⁸⁹“, jeluitorii arătau că „ei scăpând pe furiș, au venit din partea tuturor⁹⁰“.

Moșnenii din satele spoliaste au făcut jalbă domnului Alexandru Nicolae Suțu, arătând că „nu suntem un om sau doi ci... un plai întreg⁹¹“. Conștientă că frământările de pe valea Ialomiței tindeau să se extindă, domnia a poruncit o cercetare la fața locului, apoi a pus o rezoluție clară: „S-au cunoscut și stăpânirea pământului lor că este hărăpită⁹²“. Sătenii din Bezdead nu pot răspunde cu imensa sumă de 175.380 taleri pe care Belu pretindea că a plătit-o lui Diamandi Saigiu⁹³. În cazul satului Tăța, Belu nu putea să sporească suma primită, dar el pretindea plata a 10.000 taleri pentru cheltuielile ce le-ar fi făcut cu sădirea pomilor⁹⁴. Neputând a răspunde cu banii la termenul fixat, sătenii au pierdut drepturile de proprietate, dar au redeschis procesul în perioada următoare.

Situația este asemănătoare și la Brănești, apoi și Șerbănești, unde Damandi Cârpenișanu acționează la fel ca la Tăța și Bezdead, cu deosebirea că urmărea să obțină stăpânirea satului de această dată pentru el. În cazul său, domnia a intervenit și, în urma cercetării, a înlăturat pe spoliator din stăpânirea satului⁹⁵.

Acțiunea desfășurată în această perioadă de Ștefan Belu în celelalte sate moșnenești ca Pietroșița, Fieni, Muscel, Moroieni, a fost de mai mică amploare, fiind reluată în perioada următoare⁹⁶.

NOTE

1. Panait I. Panait, *Evoluția demografică a așezărilor rurale de la sud de Carpați în lumina cercetărilor arheologice (sec. XIV-XV)*“, în „Cercetări arheologice în București“, III, 1981, p. 18.

2. G. Potra, *Tezaurul documentar al județului Dâmbovița*, I, Târgoviște, 1972, p. 218-219.

3. *Ibidem*.

4. Ștefan Greceanu, *Genealogii documente ale familiilor boierești*, vol. I, Buc., 1913, p. 13-14.
4. Cl. Ionescu, Zoe Enăchescu, *Date inedite referitoare la localitatea Pucioasa*, în „Bibliotheca Valachica“, VII, Târgoviște, 1975, p. 257.
5. Vezi Luminița Mihăescu, „*Primele mențiuni documentare despre satele dâmbovițene în secolele XV-XVI*“, în „Valachica“, vol. pentru elevi, Tgv., 1972, p. 19-25.
6. *Documente privind istoria României, B, Țara Românească*, sec XVIII, vol. I, Editura Academiei Române, București, 1952, p. 106-108.
7. *DIR*, B, Țara Românească, sec. XVII, I. p. 106-108.
8. *Ibidem*, sec. XVI, II. p. 157, 238, 251-252, 240, 343; III, p. 24,37.
9. *Ibidem*, III, p. 289-291, 228, 115, 125-217.
10. *DIR*, B, Țara Românească, sec. XVI, II. p. 105.
11. *Ibidem*, p. 404.
12. *Ibidem*, p. 237.
13. *Ibidem*, p. 404.
14. *DIR*, B, Țara Românească, sec. XVI, II, p. 272.
15. *Ibidem*, II, p. 105.
16. *Ibidem*, p. 378.
17. *Ibidem*, VI, p. 55.
18. *Ibidem*, p. 355.
19. *DIR*, B, Țara Românească, sec. XVI, VI, p. 153-154.
20. Arhivele Statului, București, *Mitropolia Țării Românești*, LII/5.
21. *DIR*, B, Țara Românească, sec. XVI, VI, p. 153-154.
22. *Ibidem*, IV, p. 130.
23. *Ibidem*, III, p. 272-273.
24. *Ibidem*, p. 203-204.
25. *Ibidem*.
26. *DIR*, B, Țara Românească, XVI, III, p. 203-204.
27. *Ibidem*, VI, p. 55.
28. N. Iorga, *Studii și documente*, vol. II.
29. *DIR*, B, Țara Românească, sec. XVII, III, p. 579-582 și St. Greceanu, *op. cit.* II, p. 7.
30. St. Greceanu, *op. cit.*, p. 19,154.

31. *DIR*, B, Țara Românească, sec. XVI, IV, p.77; sec. XVII, I. p. 106, 160-161; G. Potra, *op. cit.*, p. 167, 281.
32. *Ibidem*.
33. G. Potra, *op. cit.*, p. 326.
34. Arhivele Statului, București, *mss*, 134, f. 41-41 v.
35. *DIR*, B, Țara Românească, sec. XVII, IV, p. 273; I. C. Filitti, *Arhiva Cantacuzino*, p. 225.
36. St. Greceanu, *op. cit.*, I, p. 109,153.
37. *Ibidem*, p. 139-140.
38. Mihai Oproiu, *Doiceștii în timpul lui Constantin Brâncoveanu*, în „*Studia Valachica*“, II, Tgv., 1970, p. 259-267.
39. *DIR*. B, Țara Românească, sec. XVII, II, p.12.
40. *Ibidem*, p. 246.
41. G. Potra, *op. cit.*, p. 186, 188, 192-194.
42. St. Greceanu, *op. cit.*, I, p. 13-14.
43. *Ibidem*.
44. Arhivele Statului, București, *mss*. 127, f. 278 v-279,; *mss*.134, f. 17-18.
45. *Ibidem*, f. 283-284 v.
46. *DIR*. B, Țara Românească, sec. XVI, IV, p. 91-92.
47. Arhivele Statului, București, *mss*. 687, f. 7 v-9.
48. *Ibidem*, *mss*. 687, f. 7 v-9.
49. *DIR*. , Țara Românească, sec. XVI, IV, p. 91-92.
50. Arhivele Statului, București, *mss*.687, f. 366-369.
51. *Ibidem*.
52. *Ibidem*.
53. G. Potra, *op. cit.*, p. 183.
54. G. Potra, *op. cit.*, p. 183.
55. *Ibidem*.
56. Arhivele Statului, București, *mss*, 687, f.240.
57. *Ibidem*.
58. G. Potra, *op. cit*, p. 225-226.
59. *Ibidem*.
60. Arhivele Statului, București,*mss*. 287, f. 240.
61. *Idem*, *mss*. 686, f. 188v – 189.
62. *Ibidem*.

63. St. Greceanu, *op. cit.*, I, p. 156-157.
64. *Ibidem*, p. 144-145.
65. G. Potra, *op. cit.*, p.535.
66. St. Greceanu, *op. cit.*, vol. I, p. 145-146.
67. B. Greceanu, în „*Cronicari munteni*“, ediția îngrijită de Mihail Gregorian, București, 1961, vol. II, p. 264.
68. St. Greceanu, *op. cit.*, vol. I, p. 146-147.
69. Anton Maria del Chiaro, „*Revoluțiile Valachiei*“, ed. „Viața Românească“ 1929, p. 9-10; vezi și Mihai Oproiu, *Doiceștii în timpul lui Constantin Brâncoveanu. Note monografice*, în „*Studia Valachica*“, II, Tgv., 1970, p. 259.
70. Arhivele Statului, București, „*Mitropolia Țării Românești*“ L/27.
71. *Ibidem*, XLV/39.
72. Arhivele Statului, București, *Mitropolia Țării Românești*, XLV/42.
73. *Ibidem*, XLV/47.
74. G. Potra, *op. cit.*, p.559 și Arhivele Statului, București, *mss 127*, f. 239.
75. Arhivele Statului București, *mss. 127*, f. 119-119 v.
76. *Ibidem*, *mss/ 134*, f. 228 v-233 v.
77. G. Potra, *op. cit.*, p. 784-785.
78. N. Iorga, *Studii și documente*, vol. II, p. 145-249.
79. „*Din vale pân în cale*“, G. Potra, *op. cit.*, p. 163-164; „*vadul carelor*“, St. Greceanu, *op. cit.*, II, p. 143-144; „*Drumul Pietroșiței*“, *Ibidem*, II, p. 121-122.
80. Arhivele Statului București, *mss. 134*, f. 517.
81. Arhivele Statului, București, *mss. 686*.
82. Mihai Oproiu, *Târguri periodice în județul Dâmbovița (1700-1848)*, în „*Bibliotheca Valachica*“, VII, Tgv., 1973, p. 137 și următoarele.
83. Longin Vătășescu, *Frământări sociale pe Ialomița superioară în ajunul revoluției de la 1821*“, în „*Bibliotheca Valachica*“, VII, Tgv., 1975, p. 167, și următoarele.
84. Arhivele Statului București, *mss. 687*.
85. Arhivele Statului București, *mss. 686*, f. 317 v
86. *Ibidem*. f. 656 v, 317 v.
87. *Ibidem*, f. 325.
88. *Idem*, *mss. 687*, f.656.
89. *Idem*, *mss. 686*, f. 325.
90. *Ibidem*

91. Arhivele Statului, București, *mss.* 687, f. 357-358 v.
92. *Idem*, *mss.* 686, f. 316-317 v.
93. *Idem*, *mss.* 687, f. 359.
94. *Ibidem*, p. 357-358 v
95. I. Ionașcu, *Din lupta țărănimii dâmbovițene în secolele XVII-XIX împotriva coteropirii feudale*, în „Acta Valachica“, III, Tgv., 1972, p. 226.
96. Arhivele Statului, București, *mss.* 686, f. 61-61v.